

Årskurs 9 och narkotika

En enkätstudie i Göteborgs grundskolor dec 1968

Marianne Danielsson

Bengt Hedberg

Maj Britt Holmberg

Inge-Marie Magnusson

Nedanstående artikel redovisar resultatet av en enkätundersökning i årskurs 9 i Göteborgs grundskolor december 1968. Studien har varit inriktad på att försöka belysa elevernas erfarenheter av och inställning till narkotikakonsumtion. Vidare har sambandet mellan uppgiven narkotikakonsumtion och en rad bakgrundsfaktorer studerats — bl. a. uppgifter om narkotikakonsumtion hos syskon och kamrater, hemförhållanden, skolförhållanden, fritidsaktiviteter samt uppgifter om nervösa besvär.

Maj Britt Holmberg är läkare vid Sahlgrenska sjukhusets poliklinik för narkotikamissbrukare. Marianne Danielsson har varit kurator vid samma poliklinik. Bengt Hedberg och Inge-Marie Magnusson är licentiander vid psykologiska resp. pedagogiska institutionerna vid Göteborgs universitet.

De senaste åren har allt flera fall av ungdomsnarkomani blivit kända i landet och den allmänna uppfattningen har varit att narkotikamissbruket i Sverige spritt sig till allt lägre åldrar.

Då det gällt att siffermässigt belägga missbrukets omfattning, kartlägga missbruksmönstret och följa förändringar i detta, har man stött på stora svårigheter, delvis sammanhängande med att ungdomarna i så hög grad försökt dölja även avancerat missbruk för vuxna i omgivningen.

Vid sidan om den förhållandevis exakta information man kunnat få genom kända missbrukares kontakt med olika institutioner, har man i stor utsträckning fått lita till anonyma enkätundersökningar med reservation för de många felkällor, som måste förknippas med sådana.

För att nå så representativa populationer som möjligt har man gärna samlat material via skolor eller militära inskrivningscentraler. Intresset har koncentrerats till grundskolans årskurs 9, som genom att vara den högsta obligatoriska skolklassen

representerar en fullständigare population än man med rimlig insats kan nå bland äldre årskullar.

En enkätundersökning i SÖ:s regi vårterminen 1967, avsedd för hela landet utom Stockholm, talade också för att narkotikakonsumtionen i årskurs 9 var särskilt hög jämfört med grundskolans högstadium i övrigt men även gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan.

Skolöverläkaren Gert von Sydow gjorde en speciell bearbetning av enkätsvaren från göteborgsregionen. I en intern rapport till Göteborgs skolstyrelse redovisar också han högre narkotikakonsumtion i årskurs 9 än i andra klasser.

April 1967 genomförde dr Bengt Herulf "En undersökning rörande narkotikakonsumtion i Stockholms skolor, klass 9" på uppdrag av Stockholms barnavårdsnämnd.

Militärpsykologiska institutet (MPI) gjorde i sept 1967 en kombinerad enkät- och intervjuundersökning i samband med inskrivning av värnpliktiga i Stockholms och Gävleborgs inskriv-

ningsområden. Resultaten ha publicerats i ett av MPI utgivet särtryck med beteckning MPI A-rapport nr 5, okt. 1968.

Vårterminen 1968 genomförde sociologerna Erland Jonsson och Lars Svedugård på uppdrag av SÖ ytterligare en enkätundersökning av samtliga elever i grundskolans årskurs 9 i Göteborg. En preliminär rapport om undersökningen har publicerats i Aktuellt från SÖ, årg. 22, nr 29.

Hösten 1968 och våren 1969 gjorde MPI en förnyad enkätundersökning omfattande c:a hälften av samtliga pojkar, som skrevs in till militärtjänst i Sverige 1968/1969. Stockholm, Göteborg och Malmö ingår i materialet. Resultaten har presenterats i MPI B-rapport nr 26—30, aug. 1969.

I april 1969 gjorde Herulf "En anonym enkät i klass 9 i Stockholms skolor". En rapport om resultaten har lagts fram i sept. 1969.

Skolmaterialens storlek, bortfallsprocenten och uppgiven narkotikakonsumtion redovisas i tabell 2.

Egen undersökning

För att följa upp eventuella förändringar i missbruksmönstret och försöka konstatera om elevgrupper, som uppgivit olika relation till narkotika även i andra avseenden skiljer sig åt, beslöt vi genomföra en tredje enkätundersökning i grundskolans årskurs 9 i Göteborg. Med ledning av enkätsvaren tänkte vi oss i en andra undersökningsfas göra intensivstudier av särskilt intressanta grupper med utgångspunkt från våra respektive ämnesområden. Dessa undersökningar utfördes i maj 1969. Resultatbearbetning pågår.

Uppläggning och genomförande ¹⁾

Vi konstruerade olika frågeformulär för normalklasser och specialklasser. Efter utprovning i motsvarande klasser på annan ort justerades formulärens och kom slutligen att omfatta 75 resp. 28 frågor, att besvaras med bundna alternativ i flertalet

¹⁾ Enkäterna har granskats och godkänts av Göteborgs skolstyrelse och Föräldraföreningarnas samorganisation i Göteborg. Kostnaden för undersökningen har till en del täckts av anslag från Göteborgs läkarsällskap.

fall. Några få frågor hade öppen karaktär.

Specialklassmaterialet kommer att presenteras i annat sammanhang. Den fortsatta redogörelsen gäller endast normalklasserna.

I introduktionen till enkäten garanterades eleven anonymitet utåt. I normalklasserna markerades detta ytterligare genom att lärarna ersattes med studenter under den lektionstimme eleverna fyllde i enkäterna. Eleverna fick därefter själva lämna enkätsvaren i slutna kuvert till studenterna för vidare befordran till oss.

I formuläret efterfrågades födelsedatum men ej namn eller födelsenummer.

Normalklassenkäten omfattade frågor om elevens konsumtion av narkotika, omständigheter kring debuten, konsumtion av tobak, alkohol och lösningsmedel, attityd till alkohol och haschisch, narkotikakonsumtion hos syskon och kamrater, hemförhållanden, skolförhållanden, nervösa besvär, fritidsaktiviteter samt ett vokabulärprov.

Den 3 dec 1968 genomfördes enkätundersökningen i samtliga klasser i grundskolans årskurs 9 i Göteborg. I normalklasserna var 4.314 av 5.044 elever närvarande, d. v. s. 85,5 %. Då det framgick av tidigare undersökningar, att narkotikamissbrukare är frånvarande från skolan i högre grad än andra, var bortfallsgruppen ur vår synpunkt särskilt intressant.

10—11 dec. 1968 och 5 febr. 1969 gjordes därför kompletterande undersökningar bland de elever, som var frånvarande vid första datainsamlingstillfället. Man nådde därvid ytterligare 490 + 24 elever.

Sedan 46 enkätsvar bortfallit på grund av alltför ofullständigt eller motsägelsefullt ifyllda formulär, blev det sammanlagda bortfallet i hela normalklassmaterialet 5,2 %.

Gruppindelning

Efter inledande frågor om olika bakgrundsfaktorer fick eleverna ta ställning till om de skulle ta emot erbjudande av narkotika och uppge eventuell egen konsumtion av narkotika i juridisk mening samt lugnande medel och sömnmedel. De ombads ange administrationsättet och konsumtionsfrekvensen för varje grupp av preparat enligt nå-

got av alternativen: dagligen; någon eller några gånger i veckan; någon gång i månaden; mera sällan; har gjort det regelbundet men slutat; har gjort det vid enstaka tillfällen men slutat; nej aldrig.

Med ledning av svaren på dessa nyckelfrågor kunde varje elev hänföras till någon av följande sex grupper:

Grupp I: Pågående hög narkotikakonsumtion

Gruppen omfattar elever, som uppgivit att de dagligen till någon gång i veckan konsumerar cannabis eller opiumblandad cannabis, centralstimulerande medel, hallucinogener, opium eller opiumliknande medel.

Grupp II: Pågående låg narkotikakonsumtion

Gruppen omfattar elever, som uppgivit att de någon gång i månaden eller mera sällan konsumerar cannabis eller opiumblandad cannabis, centralstimulerande medel, hallucinogener, opium eller opiumliknande medel.

Grupp III: Tidigare men ej pågående narkotikonsumtion

Gruppen omfattar elever, som uppgivit att de tidigare regelbundet eller vid enstaka tillfällen konsumerat cannabis eller opiumblandad cannabis, centralstimulerande medel, hallucinogener, opium eller opiumliknande medel, men att de upphört med konsumtionen.

Grupp IV: Ingen konsumtion av narkotika men konsumtion av lugnande medel eller sömnmedel

Gruppen omfattar elever, som uppgivit att de inte konsumerat narkotika men som dagligen till mera sällan än en gång i månaden konsumerar lugnande medel eller sömnmedel, eller som tidigare regelbundet eller vid enstaka tillfällen haft en sådan konsumtion men upphört därmed.

Genom sammanställning av olika delsvår i enkäten har vi funnit det sannolikt att huvuddelen av denna konsumtion bestått av terapeutiska doser enligt läkarordination. Endast i några fall torde det

ha rört sig om ett okontrollerat missbruk jämförbart med narkotikamissbruk.

Grupp V: Ingen konsumtion av narkotika, lugnande medel eller sömnmedel men benägenhet för narkotikakonsumtion (riskgrupp)

Gruppen omfattar elever, som uppgivit att de inte konsumerat narkotika, lugnande medel eller sömnmedel, men som svarat ja eller vet inte på frågan "Om Du blev erbjuden narkotika, skulle Du då ta emot erbjudandet?"

Grupp VI: Ingen konsumtion av narkotika, lugnande medel eller sömnmedel. Ingen benägenhet för narkotikakonsumtion

Gruppen omfattar elever, som uppgivit att de inte konsumerat narkotika, lugnande medel eller sömnmedel och som svarat nej på frågan "Om Du blev erbjuden narkotika, skulle Du då ta emot erbjudandet?"

Till grupp VI har förts 31 elever, som i enkäten uppgivit att de inte konsumerat narkotika, lugnande medel eller sömnmedel, men som underlåtit att besvara frågan "Om Du blev erbjuden narkotika, skulle Du då ta emot erbjudandet?"

Statistisk bearbetning

De sex grupperna har totalt och uppdelade på kön korstabulerats mot övriga variabler ingående i undersökningen. Frekvenser, procenttal och χ^2 -koefficienter har beräknats för varje tabell.

Inom flertalet tabeller har vi gjort ett mindre antal uppdelningar i fyrfältstabeller för bestämning av eventuella signifikanta skillnader mellan vissa av grupperna. I regel har grupperna I—III sammantagna jämförts med övriga. I några fall har grupp I ställts mot grupperna II+III eller mot II—VI sammantagna.

Där ej annat framgår av texten är de skillnader som redovisats bland resultaten signifikanta på lägst 5 %-nivån. Där man funnit det särskilt intressant har förekomst av högre signifikansnivå angivits i texten. Vid beräkning av det kritiska värdet för χ^2 , har hänsyn tagits till det växlande antalet frihetsgrader i de ursprungliga tabellerna.

Tabell 1. Totalmaterialet fördelat på grupperna I—VI och uppdelat på kön.

N = 4.782	Pojkar		Flickor		Kön ej angivet	Totalt	
	Antal	(%)	Antal	(%)		Antal	(%)
I	64	2,6	50	2,1	—	114	2,4
II	112	4,6	83	3,6	1	196	4,1
III	191	7,8	165	7,1	—	356	7,4
IV	29	1,2	59	2,5	—	88	1,8
V	232	9,5	129	5,5	2	363	7,6
VI	1.817	74,3	1.846	79,2	2	3.665	76,7
Totalt	2.445	100,0	2.332	100,0	5	4.782	100,0
(%)	51,2		48,8			100,0	

RESULTAT

Uppföljning av bortfall

Vid jämförelse mellan det primärt insamlade materialet och den del av bortfallet, som man lyckades nå vid senare uppföljning, framgår att 13,4 % i det förstnämnda respektive 17,9 % i det resterande materialet uppgivit, att de konsumerat narkotika (grupperna I—III). Skillnaden är signifikant ($p \leq 0,001$) och bekräftar nödvändigheten av bortfallsuppföljning vid undersökningar av denna typ.

Sedan materialen från de olika insamlingstillfällena sammanslagits, utgör grupperna I—III sammanlagt 13,9 % av totala materialet.

Grupp- och könsfördelning

Antalet pojkar, som konsumerat narkotika (grupperna I—III), är högre än antalet flickor i samma grupper.

Flickorna har i signifikant ($p \leq 0,01$) större utsträckning än pojkarna angivit konsumtion av lugnande medel och sömnmedel (grupp IV). Pojkarna är starkt överrepresenterade i grupp V (riskgruppen) ($p \leq 0,001$) (tabell 1).

Jämförelse mellan olika enkätundersökningar i årskurs 9

Olikheter i förfaringssätt vid materialinsamling har försvårat detaljerade jämförelser med enkätundersökningarna, som nämnts i inledningen. I vår undersökning har vi bett eleverna uppges födelsetal, vilket inte efterfrågats i de andra undersökningar-

na. Detta kan ha verkat hämmande på elevernas vilja att ge korrekta uppgifter om narkotikakonsumtion. Enkäterna förmedlades i vår undersökning av studenter, medan lärarna varit mellanhänder i övriga undersökningar. Detta kan å andra sidan ha ökat tillförlitligheten i de enkätsvar vi fått.

På grund av principiella olikheter i gruppindelningen är det svårt att göra ingående jämförelser med Herulfs material vad gäller konsumtionsfrekvens av narkotika.

Redan i april 1967 var det väsentligt fler elever i årskurs 9 i Stockholm, som uppgivit att de använt narkotika, än i Göteborg dec. 1968. I april 1969 har Stockholms-siffrorna stigit ytterligare.

Skillnaden i resultaten ger stöd för uppfattningen att Stockholm drabbats tidigare och i större utsträckning än Göteborg av narkotikamissbruk bland skolorn.

I de fyra undersökningarna, där man gjort en uppdelning på kön, är pojkarna överrepresenterade bland de elever, som konsumerat narkotika.

En siffermässig jämförelse mellan SÖ:s undersökningar i Göteborg och våra resultat skulle kunna tyda på att antalet elever, som konsumerat narkotika, stigit avsevärt från våren 1967 till dec. 1968 (6,3 % — 13,9 % — 13,9 %) och att förekomst av "pågående narkotikakonsumtion" hos dessa elever ökat väsentligt under samma tid (3,3 % — 3,9 % — 6,5 %). Dock måste olikheterna i förfaringssätt vid materialinsamling och det stora bortfallet vid tidigare undersökningar beak-

Tabell 2. Jämförelse mellan olika enkätundersökningar i årskurs 9 beträffande narkotikakonsumtion med utgångspunkt från egna grupper och gruppssammanslagningar (grupperna I—III). P = Pojkar; F = Flickor.

Enkätundersökningar i årskurs 9	Elever som uppgivit							
	Urval Antal	Bortfall (%)	Pågående narkotikakonsumtion		Tidigare narkotikakonsumtion	Att de konsumerat narkotika		
			Grupp I (%)	Grupp II (%)	Grupp III (%)	Grupp I + II + III		
						P (%)	F (%)	Tot. (%)
Herulf, Stockholm april 1967	8.585	0,5 ¹⁾	—	—	—	22,7	17,2	20,1
SÖ, hela landet våren 1967	21.701	?	0,9	—	—	—	—	—
SÖ, Göteborg april 1967	4.766	15,4	1,2	2,1	3,0	—	—	6,3
SÖ, Göteborg våren 1968	4.414	23,0	1,6	2,3	10,0	14,9	12,2	13,9
Egen, Göteborg dec. 1968	5.044	5,2	2,4	4,1	7,4	15,0	12,8	13,9
Herulf, Stockholm april 1969	8.517	2,4	—	—	—	30,9	24,9	27,8

¹⁾ 7.797 elever (4.037 pojkar, 3.756 flickor) har besvarat frågan "Har Du någon gång använt knark?" Bortfallet på denna fråga uppgår till 8,7 %.

tas. Även förändringar av narkotikaproblematikens värdeladdning under året kan ha påverkat svarsattityderna och därmed de redovisade siffrorna. På grund av dessa reservationer kan man inte med säkerhet dra slutsatsen, att en reell ökning av narkotikakonsumtionen i årskurs 9 i Göteborg förelegat.

Enligt MPI-rapporterna, som nämnts i inledningen, hade 20,5 % av de inskrivningsskyldiga pojkarna i Göteborg hösten 1968 uppgivit, att de någon gång använt narkotika. I vårt material var motsvarande siffra 15 %. En förnyad enkätundersökning bland inskrivningsskyldiga i Göteborg 1971 skulle kunna ge intressanta aspekter på förändringar i missbruksmönstret inom den åldersgrupp vi undersökt.

Erbjudande av narkotika

I enkäten ingick två frågor av öppen karaktär avsedda att klarlägga i vilken omfattning eleverna erbjudits narkotika och deras motiv för att ta emot eller avstå från eventuella erbjudanden.

Frågan "Har Du själv någon gång blivit erbju-

den narkotika?" har av 39 % besvarats med ja, 60 % med nej och 1 % har ej besvarat frågan. Av dem, som svarat ja, uppger totalt 34 % (636 st) att de tog emot erbjudandet och 66 % (1.230 st) att de avstod. Som motiv för att ha tagit emot erbjudandet anger grupperna I—III i första hand nyfikenhet. Grupp I har som närmast vanligaste motiv uppgivit eftersträvad effekt och behov av narkotika. Grupperna II och III har ofta underlåtit att uppge något motiv till varför erbjudandet togs. Rädsla för beroende och skadeverkningar samt avsaknad av behov anges som de vanligaste skälen för att avstå från att ta emot erbjudande av narkotiska medel.

På frågan "Om Du blev erbjuden narkotika, skulle Du då ta emot erbjudandet?" har 8 % av eleverna i materialet svarat ja, medan ytterligare 9 % markerat en ambivalent inställning. Det är intressant att jämföra den sammanlagda siffran "narkotikaintresserade", 17 %, med de 13,9 % av totala materialet, som på annat håll i enkäten uppgivit, att de någon gång använt narkotika, och de 8 %, som uppgivit att de skulle ta emot erbjudande av narkotika, med den andel, som redovisat på-

gående narkotikakonsumtion, 6,5 %. I grupp III (tidigare men ej pågående narkotikakonsumtion) anger anmärkningsvärt nog endast 54 % att de skulle avstå från erbjudande av narkotika.

Som tidigare nämnts har grupp V och VI definierats med utgångspunkt från frågan "Om Du blev erbjuden narkotika, skulle Du då ta emot erbjudandet?"

Konsumtion av narkotika

Medel: I enkäten fick eleverna besvara nio frågor om eventuell konsumtion av olika narkotiska medel, lugnande medel och sömnmedel.

Cannabis är det vanligaste uppgivna missbruketsmedlet. Konsumtion av lugnande medel och sömnmedel per os är närmast vanligast. Procentuella andelen missbrukare av centralstimulantia kan te sig blygsam men innebär ändå, att 69 individer uppgivit en pågående konsumtion per os och 27 parenteralt. 30 elever har angivit pågående konsumtion av hallucinogener (tabell 3).

Administrationssätt: Av individerna i grupperna I—III har 88 % uppgivit, att de föredrar att röka, 4 % att äta, 2 % att dricka och 3 % att injicera det narkotiska medlet. 3 % har inte besvarat frågan. Individerna i grupp I har i större utsträckning uppgivit sig föredra att injicera jämfört med grupperna II + III. Skillnaden är signifikant ($p \leq 0,001$).

Grupptillhörighet vid narkotikakonsumtion: 71 % av grupperna I—III uppger att de brukar vara

tillsammans med en särskild krets, ett visst gäng av kamrater, i samband med narkotikakonsumtion. Mest markant är detta umgängesmönster i grupp I. Endast 5 % av grupperna I—III har uppgivit att de konsumerar narkotika i ensamhet, övriga 24 % i växlande sällskap. Inga könsskillnader kan konstateras.

Omständigheter kring debuten

Medel: Totalt har 666 elever uppgivit att de använt narkotika. Av dessa har 90 % angivit att de debuterat med cannabis eller opiumblandad cannabis, 3 % med centralstimulantia, 1 % med opium eller opiumderivat, 2 % med lugnande medel eller sömnmedel och 1 % med hallucinogener. 3 % har inte besvarat frågan om debutpreparat. Bland pojkar i grupp I är det vanligare med debut genom centralstimulantia eller hallucinogener än bland pojkar i grupperna II—III.

Tidpunkt: I grupp I debuterade 62 % 1967 eller tidigare med missbruk men endast 36 resp. 33 % i grupp II och III. 1968 är förhållandet det omvända med högre procentsiffror för grupp II och III. Grupp I skiljer sig sålunda signifikant från de övriga missbruksgrupperna genom tidigare debut ($p \leq 0,001$). Någon könsskillnad noteras inte. Både för grupp II och III gäller att debuten i ca 30 % skett så sent som under höstterminen 1968. Motsvarande siffra i grupp I är endast 9 %. Kriteriet för grupp III "tidigare men ej pågående narkotikakonsumtion" kan kanske ifrågasättas för dessa

Tabell 3. Antal och procenttal elever, som uppgivit pågående eller tidigare konsumtion av narkotiska medel i juridisk mening samt lugnande medel och sömnmedel.

Medel	Pågående konsumtion		Tidigare konsumtion		Totalt	
	Antal	(%)	Antal	(%)	Antal	(%)
Cannabis	282	6,0	344	7,2	627	13,2
Opiumblandad cannabis	157	3,2	113	2,4	270	5,6
Centralstimulantia per os	69	1,4	57	1,2	126	2,6
Centralstimulantia parenteralt	27	0,6	27	0,6	54	1,2
Opium per os	28	0,6	48	1,0	76	1,6
Opium parenteralt	15	0,3	17	0,4	32	0,7
Sedativa per os	168	3,3	76	1,6	244	4,9
Sedativa parenteralt	8	0,2	10	0,2	18	0,4
Hallucinogener	30	0,6	46	1,0	76	1,6

30 % på grund av det korta tidsintervallet mellan debuten och undersökningen.

Några utpräglade säsongvariationer vad gäller tidpunkten för debuten finns ej i materialet.

Plats: Någon påtaglig skillnad mellan grupperna I—III finns inte i materialet. Oftast har debuten skett på "party eller skiva", 33 %, "någon annanstans" i 30 % och i "affärscentrum" i 15 %. Mellan övriga alternativ är det låg och relativ jämn fördelning. Sålunda tycks debut av missbruk förhållandevis sällan ske på ungdomsgård, i skolan eller dess närhet, medan det är något vanligare på café.

Anskaffningssätt: Det vanligaste sättet att komma över narkotika vid debuten är att bli bjuden av jämnåriga eller äldre kamrater, 69 %. Pojkarna blir i stor utsträckning bjudna av jämnåriga kamrater, flickorna av äldre.

Det är signifikant vanligare bland pojkar i grupp I än i grupperna II + III att redan vid debuten köpa av langare. ($p \leq 0,001$) Att bli bjuden av obekant person är lika ovanligt i grupperna I—III, c:a 5 %.

Gruppammansättning: Debuten har i 57 % skett i mindre grupper, två till fyra personer. Någon signifikant skillnad mellan grupperna I—III föreligger inte.

Flickorna har i väsentligt fler fall debuterat i grupper med individer av båda könen än pojkarna, som oftast debuterar i rena pojkgrupper.

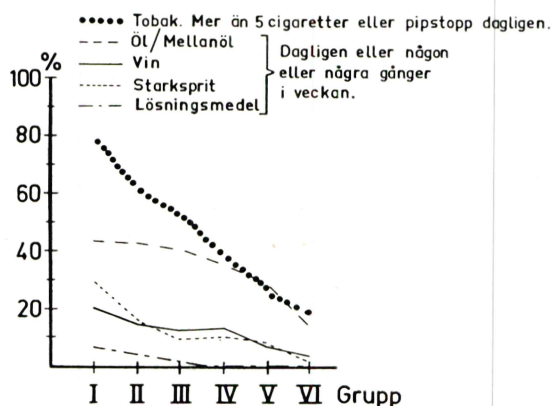
Endast i 3 % var individerna ensamma vid debuten.

Konsumtion av tobak, alkohol och lösningsmedel

Ett starkt samband mellan konsumtion av tobak, alkohol och lösningsmedel å ena sidan och narkotika å andra sidan har konstaterats i tidigare nämnda undersökningar (Herulf, Jonsson och Svedugård, MPI-rapporterna).

Våra undersökningsresultat pekar entydigt i samma riktning (figur 1).

Figur 1. Procenttal elever inom grupperna I—VI, som uppgivit sig konsumera tobak (mer än 5 cigaretter eller pipstopp dagligen), öl, vin, starksprit och/eller lösningsmedel dagligen, någon eller några gånger i veckan.

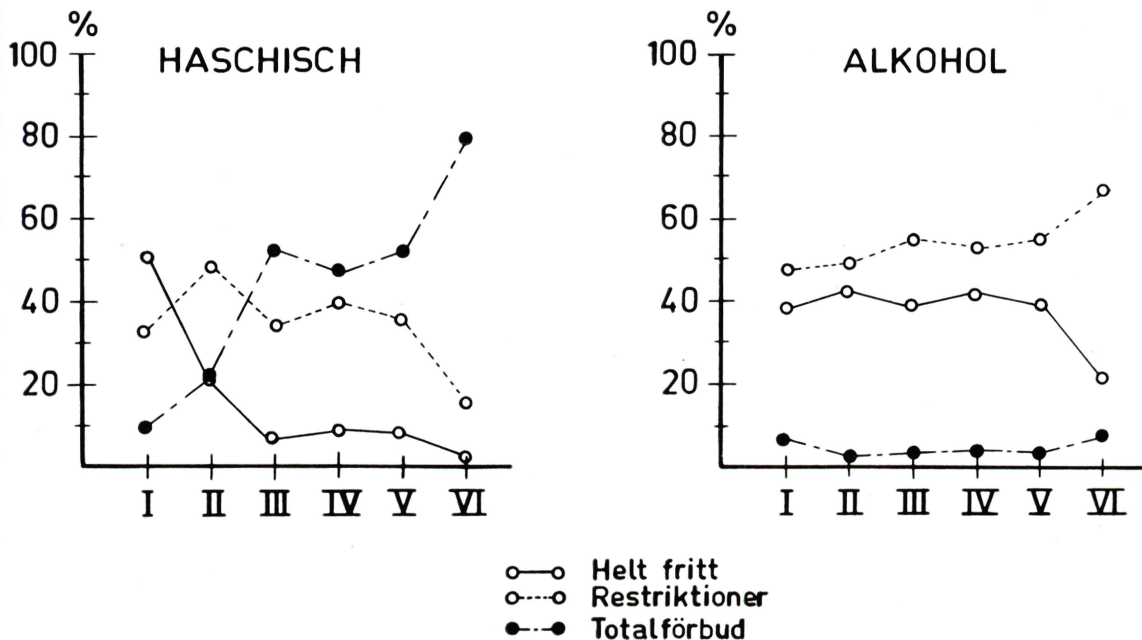

Det är signifikant vanligare i grupperna IV—VI att aldrig ha konsumerat tobak, öl, vin, starksprit eller lösningsmedel än i grupperna I—III ($p \leq 0,001$). (Tabell 4).

Tabell 4. Procenttal elever inom grupperna I—VI och totalt, som uppgivit sig aldrig ha konsumerat tobak, alkohol eller lösningsmedel.

nr	Grupper Antal	Enligt egen uppgift aldrig konsumerat				
		Tobak	Öl/mellanöl	Vin	Starksprit	Lösningsmedel
I	114	1 %	5 %	13 %	13 %	42 %
II	196	2	2	8	7	58
III	356	1	2	8	12	64
IV	88	15	14	13	34	84
V	363	13	12	19	29	78
VI	3.665	31	29	34	57	94
Tot.	4.782	25	23	29	48	88

Figur 2. Procenttal elever inom grupperna I—VI, som velat ha totalförbud, restriktiv eller helt fri försäljning av alkohol resp. haschisch.

Attityd till alkohol och haschisch

I enkäten ingick två frågor om elevernas inställning till försäljning av alkohol resp. haschisch.

Signifikant flera elever i grupp I än i övriga grupper anser att haschisch bör få försälas helt fritt i samhället. ($p \leq 0,001$). (Figur 2).

I samtliga grupper anser fler individer, att alkohol bör få försälas med vissa restriktioner än att haschisch bör få göra det.

Att haschisch överhuvudtaget bör få försälas legalt anser 85 % av grupp I, 69 % av grupp II, 43 % av grupp III, 49 % av grupp IV, 47 % av grupp V och endast 17 % av grupp VI.

Narkotikakonsumtion hos syskon och kamrater

Syskon: I grupp I har c:a 20 % uppgivit sig ha syskon, som någon gång använt narkotika. Motsvarande siffror i övriga grupper är successivt fallande och uppgår i grupp VI endast till 1 %. Samma tendens framkommer beträffande frågor om pågående missbruk hos syskon, med 14 % i grupp I och 1 % i grupp VI.

Kamrater: Eleverna i grupperna I—III umgås

i mindre utsträckning än övriga med klasskamrater på fritiden, men de söker i högre grad än övriga umgänge med andra skolkamrater och i synnerhet med kamrater utanför skolan. I signifikant högre grad än övriga har de uppgivit, att de har umgängesvännen bland klasskamrater, andra skolkamrater och kamrater utanför skolan, som de tror använder narkotika. ($p \leq 0,001$).

Hemförhållanden

Familjesituation: I grupperna I—III är det något vanligare att fadern eller modern är död än i det övriga materialet men skillnaden är ej signifikant. Pojkarna i grupp I + II saknar i större utsträckning än övriga i materialet kännedom om huruvida fadern lever eller inte.

Skilsmässor är signifikant oftare förekommande i grupperna I—III än i övriga grupper. ($p \leq 0,001$).

Bland pojkarna i grupp I är det signifikant vanligare än i materialet för övrigt, att föräldrarna ej sammanbott efter individernas födelse. ($p \leq 0,001$).

Eleverna i grupperna I—III bor under skolter-

Tabell 5. Socialgruppsfördelning inom hela materialet och inom grupperna I—VI, uttryckt i procent av resp. grupper. P = Pojkar; F = Flickor; T = Totalt.

nr	Grupper Antal	Socialgrupp									Obe- svarad (%) T
		I			II			III			
		(%) P	(%) F	(%) T	(%) P	(%) F	(%) T	(%) P	(%) F	(%) T	
I	114	9	4	7	45	48	47	41	46	43	4
II	196	13	16	14	44	49	46	41	33	37	3
III	356	17	15	16	45	47	45	36	39	37	2
IV	88	35	36	35	48	41	43	17	24	23	0
V	363	12	17	14	46	43	45	38	40	39	2
VI	3.665	18	16	17	46	46	46	35	36	36	1
Tot.	4.782	17	17	17	46	46	46	36	36	36	1

minerna i signifikant större utsträckning hos endera far eller mor, annan person eller fosterföräldrar än grupperna i övrigt. ($p \leq 0,001$).

Beträffande antalet syskon eller placering i systerkaran framkommer inga signifikanta skillnader mellan våra olika grupper.

Socialgruppsstillhörighet: I enkäten fick eleverna ange föräldrarnas yrke och utbildning. En socialgruppsindelning av materialet har gjorts i enlighet med den vid 1958 års valstatistik förekommande sociala yrkesgrupperingen.

Sedan hänsyn tagits till både faderns och moderns yrkesgruppering kunde 17 % hänföras till socialgrupp I, 46 % till socialgrupp II och 36 % till socialgrupp III. 1 % hade lämnat så ofullständiga uppgifter, att socialgruppering var omöjlig att genomföra (tabell 5).

Socialgrupperna I och II är överrepresenterade i vårt material jämfört med fördelningen i senaste årets valstatistik för Göteborg. I projektet Ungdom i Göteborg från pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet har man i enkätundersökningar på grundskolans högstadium fått en likartad men ej fullt så uttalad förskjutning mot socialgrupperna I och II som i vårt material.

Att socialgrupperingen skett indirekt på grundval av barnens uppgifter om föräldrarnas utbildning och yrke kan givetvis ha påverkat fördelningen.

Både pojkar och flickor i grupp IV kommer i signifikant högre grad från socialgrupp I än elever i övriga grupper. ($p \leq 0,01$).

För övrigt framkommer inga signifikanta skillnader, men tendensen är att socialgrupp I är underrepresenterad i grupperna I och II och socialgrupp III överrepresenterad i samma grupper. Socialgrupp II förekommer jämnt fördelad inom grupperna I—VI vad gäller båda könen.

Bostadsförhållanden: 48 % har svarat att de bor i 4 rum och kök eller mer. 2 % bor i 1 rum och kök. Grupperna I—III bor i signifikant större utsträckning än övriga grupper i 2 rum och kök eller mindre. ($p \leq 0,01$).

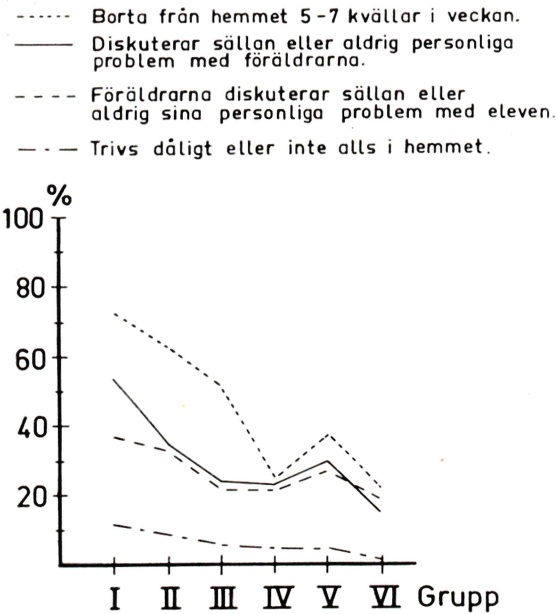
Eget rum har 61 % av hela materialet. Man noterar ingen signifikant könsskillnad och heller ingen signifikant skillnad mellan grupperna I—VI.

Hemkontakt: Enkäten innehöll frågor om elevens trivsel i hemmet, antal kvällar i veckan tillbringade i hemmet, föräldrarnas benägenhet att diskutera sina problem med eleverna och omvänt.

Grupperna I—III har i större utsträckning än övriga angivit, att de trivs dåligt eller inte alls i hemmet. De tillbringar färre kvällar i veckan i hemmet, de diskuterar sina problem med föräldrarna i mindre utsträckning än övriga. Samma förhållande gäller föräldrarnas benägenhet att diskutera sina problem med barnen. Skillnaderna är i samtliga fall signifikanta. ($p \leq 0,001$). (Figur 3).

Pojkarna i grupperna I—III är oftare än flickorna i samma grupper borta från hemmet fem eller flera kvällar i veckan. Flickorna i grupperna I—VI diskuterar signifikant oftare sin problem med föräldrarna och omvänt. ($p \leq 0,001$). Mellan grup-

Figur 3. Procenttal elever, inom grupperna I—VI, som uppgivit vantrivsel i hemmet och bristande kontakt med föräldrarna.

perna I—III finns däremot inga signifikanta könsskillnader beträffande dessa variabler. Vad gäller uppgiften om trivsel i hemmet finns inga signifikanta könsskillnader totalt eller mellan grupperna I—III.

Skolförhållanden

Linje: Elever i grupperna I—III är signifikant färre på den gymnasieförberedande linjen. ($p \leq 0,001$). Någon könsskillnad föreligger inte. På teknisk-praktisk linje, handelslinje och hushålls-tek-

nisk linje är grupperna I—III signifikant vanligare (tp för pojkar, ht för flickor). ($p \leq 0,01$).

Fortsatt utbildning: Totalt har 41 % angivit att de ämnar söka in vid gymnasium, 16 % vid fackskola och 17 % vid yrkesskola. 7 % ämnar börja arbeta direkt, medan 12 % saknar definitiva planer. Grupperna I—III visar signifikant mindre ambition att fortsätta i gymnasium och fackskola än resten av materialet. ($p \leq 0,001$). Grupperna I—III ämnar i signifikant högre grad än övriga börja arbeta direkt efter skolans slut. ($p \leq 0,01$). Signifikant fler i grupp I saknar definitiva planer, 24 %. Några signifikanta könsskillnader föreligger inte.

Skolk: Totalt uppger 58 % att de aldrig skolkar från skolan. I grupp I ger 11 % samma uppgift och i grupp VI 66 %. Skolkningsfrekvensen ökar successivt med ökad frekvens av narkotikakonsumtion. Grupperna I—III skiljer sig signifikant från övriga grupper. ($p \leq 0,001$). Inga signifikanta könsskillnader föreligger.

Nervösa besvär

I enkäten fick eleverna med ja eller nej besvara frågor om förekomst av tidigare och aktuella nervösa besvär.

Totalt har c:a 52 % av eleverna uppgivit att de haft tidigare nervösa besvär. C:a 40 % har angivit aktuella sådana symtom. Både tidigare och aktuella nervösa besvär förekommer i signifikant högre grad hos flickor än hos pojkar i totalmaterialet. ($p \leq 0,001$). (Tabell 6).

I grupperna I—III är tidigare och aktuella nervösa besvär signifikant vanligare än i materialet i

Tabell 6. Procenttal elever, som bejakat tidigare och aktuella nervösa besvär fördelade på grupperna I—VI, uppdelade på kön och totalt. P = Pojkar; F = Flickor; T = Totalt.

nr	Grupper		Nervösa besvär				
	Antal	(%) P	Tidigare (%) F	(%) T	(%) P	Aktuella (%) F	(%) T
I	114	78	74	76	66	78	71
II	196	65	75	69	51	76	61
III	356	60	73	66	39	54	46
IV	88	69	75	73	72	76	75
V	363	52	62	56	41	53	46
VI	3.665	42	54	48	28	42	35
Tot.	4.782	46	58	52	33	47	40

övrigt. ($p \leq 0,001$). Detta gäller båda könen. Någon signifikant skillnad mellan könen inom grupperna I—III har inte konstaterats beträffande tidigare nervösa besvär, men däremot är det signifikant vanligare med aktuella nervösa besvär bland flickor i grupperna I—III än bland pojkar inom samma grupper. ($p \leq 0,01$). Grupp IV intar en särställning med ungefär samma procenttal tidigare och aktuella nervösa besvär som grupp I.

Fritidsaktiviteter

Flickorna i grupperna I—III handarbetar i mindre grad än övriga flickor.

Grupperna I—III ägnar sig signifikant mindre än övriga grupper åt idrott, studier och läsning av skönlitteratur. ($p \leq 0,01$). De tar i mindre utsträckning del av politiska nyheter i massmedia, ser mer sällan på underhållningsprogram i TV, går mindre ofta på bio och teater än övriga grupper.

Däremot ägnar sig grupperna I—III i signifikant större utsträckning än övriga grupper åt selsättningar som att träffa kamrater och stå och prata i något gathörn, sitta och prata med kamrater på café, besöka ungdomsgårdar och gå ut och dansa. ($p \leq 0,001$).

Vokabulärprov

I enkäten ingick på försök ett vokabulärprov omfattande elva ord, använda som slanguttryck i narkotikasammanhang. För varje ord fanns tre svarsalternativ, varav endast ett var rätt.

Eleverna i grupperna I—III har visat signifikant större kännedom om betydelsen av sju av dessa slanguttryck än övriga grupper. ($p \leq 0,001$).

För fyra av orden har grupp I visat signifikant bättre förståelse än grupperna II+III. ($p \leq 0,001$).

Sammanfattande synpunkter

Siffermässig jämförelse med tidigare enkätundersökningar talar för en avsevärd ökning av narkotikakonsumtionen i grundskolans årskurs 9 i Göteborg från april 1967 till december 1968. På grund av ofullkomligheter i till buds stående undersökningsmetoder är det dock osäkert i vilken utsträckning siffrorna avspeglar verkliga förhållanden.

Cannabis synes vara det långt vanligaste debut-

och missbruksmedlet. Följdriktigt har flertalet missbrukare uppgivit, att de föredrar att röka sitt medel. Totalt 69 elever har angivit pågående missbruk av centralstimulantia per os och 27 parenteralt. 76 elever har deklarerat att de provat LSD.

Missbruksdebuten skall oftast ha skett på party eller skiva. Vanligen skall pojkarna ha blivit bjudna av jämnåriga kamrater och flickorna av äldre.

Gruppen med pågående hög narkotikakonsumtion har uppgivit tidigare missbruksdebut än övriga. Pojkarna i samma grupp skall oftare än övriga ha köpt narkotika av langare redan vid debuten. I regel skall debuten ha skett i grupper på två till fyra personer och missbruket uppges sedan oftast ha fortgått i avgränsade mindre gäng.

Den uppgivna narkotikakonsumtionen har visat stark samvariation med uppgiven konsumtion av tobak, alkohol och lösningsmedel. Med ökat narkotikamissbruk synes en allt liberalare syn på frågan om eventuell legalisering av haschisch ha följt.

Elever, som uppgivit att de konsumerat narkotika har svarat på annat sätt än många av kamraterna beträffande frågor om en rad väsentliga bakgrundsfaktorer: Sålunda har de i högre grad än övriga angivit tidigare och aktuella nervösa besvär; de har i högre grad än övriga syskon och kamrater, som de tror använder narkotika; skilsmässa är vanligare hos föräldrarna; de trivs sämre i hemmet; de diskuterar personliga problem med föräldrarna och omvänt mer sällan; de tillbringar färre kvällar i veckan i hemmet; de bor oftare hos endera far eller mor, fosterföräldrar eller annan person och de bor i mindre lägenheter än övriga.

De skolkar oftare från skolan, går i mindre utsträckning på gymnasieförberedande linje och visar mindre ambition att fortsätta på gymnasium eller fackskola än övriga. I större utsträckning än övriga har de planer på att börja arbeta direkt efter skolans slut. På sin fritid ägnar de sig mindre åt studier, läsning av skönlitteratur, politiska nyheter i massmedia, underhållningsprogram i TV, idrott, bio- och teaterbesök. De besöker däremot oftare ungdomsgårdar och olika dansställen, träffar oftare kamrater ute på stan eller på caféer. De har större kännedom om slanguttryck använda i narkotikasammanhang än övriga.